

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ

**Без милосердя до цивільних
– тривожні свідчення людей,
яких евакуюють медичним
потягом MSF в Україні**

Зміст

Коротке резюме 1

Що відбувається – жахливі втрати серед цивільного населення 1

Евакуація під вогнем 4

Без милосердя до цивільних 6

Занадто, старий щоб переїжджати 7

Рани розповідають власну історію 9

Захист цивільного населення – обов'язок у будь-який час та в будь-якому місці 11

Висновки 12

MSF в Україні 13

Усі пацієнти та їх доглядальники, свідчення яких наведені у цьому документі, добровільно поділилися своїми історіями й дали згоду на їх публікацію.

На обкладинці: медсестра MSF, Анастасія Пруднікова, яка спостерігає за пацієнтом, пораненим внаслідок бойових дій, розміщеним у стаціонарному відділенні медичного потяга, під час поїздки із Покровська, на сході України, до Львова, на заході України. Поїздка триває приблизно 20 годин. Починаючи з 31 березня, ми перевезли понад 600 пацієнтів. © Андрій Овод

Інформаційний бюлетень

Без милосердя до цивільних – тривожні свідчення людей, яких евакуують медичним потягом MSF в Україні

«Коли почалася війна, я чула відлуння обстрілів, але вони були далеко. [...] Три тижні тому, коли я йшла в туалет, пролунав вибух. Я знепритомніла і впала. Коли я прийшла до тями, моє обличчя було вкрите засохлою кров'ю. У мене був відкритий перелом руки, і, мабуть, при падінні я також зламала носа, я була одна і від болю кричала про допомогу, але мене ніхто не чув... Пізніше мене знайшов волонтер і два дні намагався викликати швидку допомогу, яка доставила б мене до лікарні».

(92-річна жінка з Лиману, Донецька область)

Коротке резюме

У цьому інформаційному бюлетені на прикладі свідчень пацієнтів та медиків медичного потягу «Лікарів без кордонів» (MSF) ми покажемо, що війна в Україні ведеться з шокуючим та обурливим ігноруванням необхідності відокремлення та захисту цивільного населення. Ми покажемо, що:

- цивільні особи зазнавали обстрілів під час евакуації або нападів при спробі покинути зони бойових дій;
- невинуваті бомбардування та обстріли вбивали та калічили людей, які живуть та ховаються в житлових районах;
- люди похилого віку піддавалися жорстокому поводженню, прямим нападам, а їх особливо вразливе становище повністю ігнорувалося силами нападника;
- а жертвами серйозних та жахливих поранень, незалежно від статі та віку, стають і чоловіки, і жінки, і молоді та літні люди.

Все вищесказане свідчить про те, що право, яке стосується ведення воєнних дій – міжнародне гуманітарне право – неодноразово та систематично порушується.

Тому ми наполегливо закликаємо до змін; до дотримання належної процедури, передбаченої правом ведення збройних конфліктів, до надання цивільному населенню захисту, на який воно може розраховувати відповідно до міжнародного права, та до дотримання силами нападника принципу проведення відмінності та дотримання пропорцій.

Що відбувається – жахливі втрати серед цивільного населення

Після більш ніж 100 днів війни в Україні з кожним днем стає все очевиднішим тяжкість наслідків для цивільного населення. Військові дії наразі в основному зосереджені в населених пунктах на півдні та сході країни. Від пацієнтів, з якими ми спілкуємося у службі екстреної допомоги та перевезення медичним потягом MSF, а також від наших команд підтримки лікарень на сході та південному сході України, ми знаємо, що авіаудари та обстріли з

боку російських та підтримуваних Росією збройних сил відбуваються щодня, завдають величезних страждань цивільному населенню, чинячи сильний тиск на медичні установи¹. Безпечних місць немає. Люди можуть отримати поранення у своїх будинках, у сховищах або під час евакуації. Деяким не дають можливості виїхати, вони застрягають в оточених містах або в зоні бойових дій, не маючи зовсім або маючи обмежений доступ до базових послуг, включаючи медичну допомогу та медикаменти².

За даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ), станом на 7 червня³ в країні щонайменше 4253 цивільні особи було вбито і 5141 поранено. Фактична кількість жертв серед цивільного населення, швидше за все, значно вища, оскільки збирання та перевірка інформації з місць, де ведуться бойові дії, затримується, а достовірні цифри в містах, які вже не контролюються урядом, визначити важко. Більше половини всіх повідомлень про жертви було зареєстровано у Донецькій та Луганській областях⁴.

Багато українських медичних працівників продовжують цілодобово працювати у важких умовах у лікарнях на передовій або поруч із нею. Проте постійні бойові дії, брак персоналу та витратних матеріалів обмежують доступність медичної допомоги для людей у зоні конфлікту, і багато лікарень, особливо на сході країни, перевантажено. Щоб впоратися з напливом пацієнтів з травмами, місцевим лікарням необхідно звільнити місця, оскільки надходження нових пацієнтів продовжується. Медичний потяг MSF був створений саме для того, щоб допомогти в цих обставинах: зняти навантаження з лікарень на сході країни, коли вони стикаються з потоком поранених пацієнтів, дати можливість пацієнтам отримати більш якісне лікування в лікарнях, які мають менше навантаження, і дозволити пацієнтам пройти відновлювальний курс у місцях, віддалених від зон активних бойових дій.

Два місяці тому, 31 березня, MSF розпочала експлуатацію першого в Україні спеціалізованого медичного потягу для евакуації до медичних закладів пацієнтів із постраждалих від війни

регіонів на сході країни, переважно з Луганської та Донецької областей, до лікарень у більш безпечних зонах країни. До 6 червня, трохи більше ніж через 2 місяці, за 24 поїздки MSF евакуювала загалом 653 пацієнти, а також їх опікунів, доставляючи людей до лікарень у більш безпечних місцях країни; крім цього, 78 сиріт було перевезено разом із персоналом дитячого будинку у партнерський дитячий будинок на заході країни. На самому початку MSF вдалося перенаправити до медичних закладів майже 300 пацієнтів у медичному потягу, який складався з чотирьох вагонів. З кінця квітня MSF додала новий спеціально обладнаний медичний потяг, що складається з восьми вагонів і здатний перевозити близько 40 пацієнтів за поїздку. Він включає відділення інтенсивної терапії, а також окремих вагон, де розміщено обладнання, що виробляє кисень для підтримки пацієнтів, в цьому вагоні також розміщено генератор для забезпечення живлення і роботи всіх медичних приладів, необхідних для моніторингу стану здоров'я пацієнтів. Поїздки потягом зазвичай тривають близько 24 годин, тому для підтримки здоров'я пацієнтів та реагування на будь-яке погіршення стану їх здоров'я в дорозі потрібен високий рівень медичного та сестринського догляду.

Оскільки дороги вважаються занадто небезпечними через бойові дії, потяг MSF зараз є єдиним засобом безпечного перевезення великої кількості важких поранених на великі відстані по всій країні. Укомплектований медичною командою з 15-18 медсестер та лікарів й функціонуючи у співпраці з Міністерством охорони здоров'я України та АТ «Українська залізниця», потяг MSF забирає пацієнтів із залізничних станцій на сході країни (зазвичай у Дніпрі, Харкові, Покровську та Запоріжжі), щоб через 20-30 годин доставити їх у великі медичні заклади на заході країни, у таких містах як Львів, Тернопіль та Ужгород.

Усі рейси, як і пацієнти, відрізняються один від одного. Спільно з Міністерством охорони здоров'я було створено систему, в рамках якої визначаються лікарні, звідки терміново потрібна евакуація пацієнтів, створюється список лікарень, які отримують пацієнтів на заході, а бригаді потягу MSF надається базова інформація про пацієнтів,

1 ОСНА (Управління ООН з координації гуманітарних справ), Звіт про ситуацію в Україні, 9 червня 2022 р., <https://reports.unocha.org/en/country/ukraine/>.

2 Те саме джерело інформації

3 УВКПЛ, «Україна: оновлення інформації щодо кількості жертв серед мирного населення, 7 червня 2022 р., <https://www.ohchr.org/en/news/2022/06/ukraine-civilian-casualty-update-6-june-2022>.

4 Те саме джерело інформації

Лікар Гвадалупе Гарсія Норія спостерігає за пацієнткою, розміщеною у стаціонарному відділенні медичного потяга MSF, під час поїздки із Покровська, у східній частині України, до Львова, у західній частині України. Поїздка триває приблизно 20 годин. Починаючи з 31 березня, ми перевезли понад 600 пацієнтів. © Андрій Овод

яких необхідно перевезти. Проте, в умовах обставин війни, що швидко змінюються, команди MSF часто отримують точну інформацію про пацієнтів, яких вони повезуть, тільки коли команди дістаються до залізничної станції на сході країни.

Більшість пацієнтів потягу MSF втекли або були поранені в регіонах, які зазнали прямого бомбардування та обстрілу артилерією, таких як Бахмут, Дніпро, Харків, Лисичанськ, Северодонецьк, або прямували з міст, що знаходяться під російською окупацією, таких як Маріуполь. Види поранень, які спостерігала MSF протягом перших двох місяців, показують усю жорстокість війни. Ми перевозили та надавали допомогу людям з жахливими травмами, отриманими внаслідок воєнних дій, такими як осколкові поранення, відкриті переломи, тяжкі травми голови та множинні ампутації – серед них були діти та люди похилого віку. Травми та свідчення наших пацієнтів описують масштаби страждань, заподіяних людям в Україні. Наші пацієнти та їхні опікуни, які супроводжували їх у дорозі до безпечного місця, розповідають неймовірні історії про дітей, чоловіків і жінок, які

опинилися заручниками конфлікту, потрапили під бомбардування у сховищах або під час евакуації та отримали серйозні поранення внаслідок вибухів, бомбардувань, перестрілок, детонації мін і осколків, що розліталися навкруги. Ми піклувалися про людей, які втратили свої будинки, які бачили, як на їхніх очах помирають їхні близькі, людей, яких війна розлучила з родичами.

Персональні історії, якими поділилися наші пацієнти, дають уявлення, як ця війна змінює життя людей. Їхній особистий досвід показує рівень насильства, якого зазнає цивільне населення, включаючи найбільш уразливі верстви суспільства. Їхні історії нагадують нам про тисячі людей, які все ще залишаються заручниками ситуації у південних та східних районах України. Спираючись на досвід MSF з надання допомоги людям, яких перенаправляють потягом, ми хочемо пролити світло на тяжкість наслідків війни для цивільного населення.

Ми вказуємо, що потяг забирає людей з охлуплених бойовими діями місць, людей, які хочуть

Медсестра MSF, Анастасія Пруднікова, доглядає за пацієнткою, пораненою внаслідок бойових дій, розміщеною у стаціонарному відділенні медичного потяга, під час поїздки із Покровська, на сході України, до Львова, на заході України. Поїздка триває приблизно 20 годин. Починаючи з 31 березня, ми перевезли понад 600 пацієнтів.

© Андрій Овод

переїхати до підконтрольних урядом регіонів для продовження лікування. Наразі ми не маємо можливості працювати в зонах, тимчасово окупованих Росією, тому не можемо стверджувати нічого про те, що там відбувається.

Евакуація під вогнем

«Нам знадобився майже тиждень, щоб вибратися з Маріуполя. Було важко вибиратися з лівобережної частини міста, оскільки всі мости, що з'єднують лівий берег з іншою стороною Маріуполя, були зруйновані. Ми побачили чоловіка, що лежить на землі, його ноги лежали окремо від верхньої частини тіла. Він благав про допомогу і намагався повзти до нашої машини, але ми не могли зупинитися, ми повинні були рухатися далі, почався активний артобстріл, потім почалася автоматна стрілянина. Спочатку я думала, що вони стрілятимуть по шинах машини. [...] Але потім я зрозуміла, що насправді вони цілилися у вікна, а точніше, в пасажирів. [...]

Я повільно повернула голову в бік чоловіка і побачила, що його джинси повністю в крові, що його футболка теж вся у крові.[...] Спочатку я подумала, що він помирає. Він був весь у крові». Один за одним діти почали плакати та схлипувати. Мій син сказав: «Тату, будь ласка, не вмирай». Раптом стрілянина повністю припинилася, і настала тиша. [...] Я вискочила з машини й почала кричати: «У машині діти. Як ви можете стріляти в дітей?! Потім я кричала про допомогу. Я крикнула: «Мій чоловік помирає». Але ніхто не відповів. Була тільки тиша. [...] У нас були таблички на вікнах машини, де було написано, що всередині діти, ще ми використовували старий одяг як білий прапор. Ми також пов'язали білі ганчірки на бічні дзеркала, чітко позначивши нашу машину як цивільну».

(30-річна жінка з Маріуполя, Донецька область)

Багато пацієнтів потяга MSF були поранені при евакуації або коли намагалися втекти із зони

бойових дій – часто розповідаючи подробиці, від яких холоде кров в жилах, про те, як вони ставали жертвами нападу.

Війна в Україні змусила тисячі мирних жителів втекти від бойових дій, що вирують на півдні та сході країни, у безпечніші місця. Дедалі більше людей намагаються евакуюватися зі східних районів Донецької та Луганської областей та південно-східного Запоріжжя, але з посиленням боротьби за контроль над цією територією бойові дії роблять евакуацію з обложених міст чи населених пунктів, де йдуть бої, ще більш небезпечною.

В умовах відсутності гарантій безпеки для багатьох людей евакуація з рідних міст перетворюється на лотерею. Пересування в безпечніші місця часто пов'язане з надзвичайним ризиком. У потягу MSF пацієнти та люди, які їх супроводжували, розповідали нам, що їм знадобилися дні і тижні, щоб перебраться в безпечніші райони, що російські або пов'язані з Росією війська блокували евакуаційні коридори й що їх евакуаційні машини зазнавали обстрілу. У відсутності організованих евакуаційних колон з міст люди були змушені втікати на власних автівках або навіть йти пішки, що ще більше наражало їх на ризик обстрілів артилерії та снайперів.

«Раніше я працювала на швидкій [...]. Одного разу мене викликали допомогти людям біля бомбосховища. Я не бачила, як це сталося, але, мабуть, літня пара намагалася вибратися з міста машиною і потрапила під артобстріл. Жінку поранило. Коли я її побачила, у неї була травма хребта, у неї була відкрита рана спини, допомогти я їй не могла, вона була вже мертва, все, що я могла зробити, це накрити її тіло ковдрою, щоб її чоловік більше не бачив її в такому стані».
(68-річна жінка із Северодонецька, Луганська область).

«Ми більше не могли залишатися у Маріуполі. Волонтер намагався вивезти нас до Запоріжжя, але росіяни не випускали автобуси з міста. Тому я вирішив дістатися до найближчого села пішки, що було дуже важко для моєї доньки з її травмами. Дорогою туди нам під ноги почали стріляти. Потім доїхали до блокпоста із трьома українськими

солдатами. Вони перевірили наші документи, побачили, що моя донька поранена і зупинили машину якогось чоловіка, попросивши його відвезти нас до лікарні. Водій проїхав крізь невеликі села осторонь головної дороги, що виявилось помилкою, оскільки машина стала об'єктом обстрілу. Вони [проросійське сепаратистське угруповання Донецької Народної Республіки, ДНР] зупинилися в одному місці та допитали нас. У нас перевірили документи, водієві навіть довелося вийти з машини та роздягнутися. Я думаю, вони шукали татуювання або щось таке».

(46-річний чоловік із Маріуполя Донецької області)

Інші пацієнти, яких ми зустріли у потягу, рятувалися з таких міст, як Лиман, Лисичанськ та Северодонецьк. Вони повідомили, що їх евакуювали з одного бомбосховища або лікарні до інших у зв'язку з постійними змінами лінії фронту і що вони зазнавали обстрілів або нападів навіть під час цих евакуацій.

«У Северодонецькій лікарні ми чули вибухи, але оскільки лікарня знаходиться трохи за містом, то до неї було ще далеко. Потім близько тижня тому лікарня опинилася на лінії фронту. Лікарі сказали мені, що я маю евакуюватися разом з іншими пацієнтами, але я не хотіла їхати. [...] Коли поцілили у перші будівлі лікарні, я зрозуміла, що мені також треба рятуватися. Під час евакуації із Северодонецька до Краматорської лікарні вівся постійний артилерійський вогонь».

(68-річна жінка із Северодонецька Луганської області)

Цивільні особи, які намагалися дотримуватися інструкцій з евакуації з цього регіону, зазнали нападу, коли 8 квітня внаслідок ракетного удару по вокзалу міста Краматорська в підконтрольній уряду частині Донецької області загинуло щонайменше 50 осіб, зокрема п'ятеро дітей⁵. У момент ракетного удару по переповненому залізничному вокзалу Краматорська сотні мирних жителів терпляче чекали на потяги, які мали б відвезти їх до безпечніших регіонів України. MSF евакуювали звідти пацієнтів лише за два дні до цього:

⁵ CNN, «Десятки загиблих під час ракетного удару по залізничному вокзалу на сході України, коли мирне населення намагається втекти від російського натиску», 11 квітня 2022 р. <https://edition.cnn.com/2022/04/08/europe/kramatorsk-railway-station-strike-intl/index.html>.

“Коли ми приїхали туди [за два дні до ракетного удару], [...] весь регіон евакуювали, тому вокзал був переповнений людьми. Мені довелося пройти насправді через скупчення людей, щоб дістатися пацієнтів, я думаю, це були тисячі людей, які просто чекали на евакуацію, чекали, поки їх посадять у потяг, бо українці евакуювали всіх мирних жителів.”

(Стіг Волрейвенс, лікар MSF з надання невідкладної допомоги)

Після ракетного удару по залізничній станції в Краматорську MSF транспортували 11 людей, які постраждали того дня, та тих, хто їх супроводжував, до лікарень західної частини країни. Більшість з них були діти, наймолодшому з яких було 8 років.

«У нас було багато дітей серед постраждалих від ракетного удару по Краматорську. Одна дівчина отримала досить тяжкі травми обох ніг. Там вона втратила маму. Поруч із нею був хлопчик, який втратив сестру під час нападу. Він їхав разом із батьками. У нього була ампутована рука та зламані обидві ноги. Уявіть собі, батьки втратили свою дитину, а їхня друга дитина стала інвалідом. На це було важко дивитись.»

(Альбіна Жаркова, лікар MSF з надання невідкладної допомоги)

Без милосердя до цивільних

«Якось уночі була абсолютна тиша, поки щось не впало зверху, здається, з літака прямо сюди. Вибухом вибило шибки в сусідній кімнаті, уламки полетіли в кімнату, де ми ховалися. З нами в укритті була сім'я, троє дітей, батьки та бабуся. Найменша дитина була ще немовлям, і мати годувала її грудьми. Після бомбардування ця жінка померла на місці. Інші були більш-менш гаразд, але мою доньку поранило. В її тіло потрапило сім осколків. [...] Моя донька показала мені свій безіменний палець, якого насправді вже не було. На це було страшно дивитись.»

(46-річний чоловік із Маріуполя Донецької області)

Багато пацієнтів потягу MSF отримали поранення внаслідок військових ударів по житлових кварталах. Хоча ми не можемо конкретно вказати

на намір завдати удару по цивільному населенню, рішення про масове застосування важких озброєнь у густонаселених регіонах означає, що мирних жителів свідомо вбивають і калічать.

Щодня в Україні повідомляють про жертви серед мирного населення, особливо на територіях, що найбільше постраждали від бойових дій. Наші пацієнти описували нам жахливі наслідки обстрілів, застосування важкої артилерії та авіаударів у густонаселених районах, таких як Краматорськ, Лисичанськ, Маріуполь та Северодонецьк.

«Дядько мого чоловіка та його дружина приїхали в гості. Вони йшли вулицею, коли почався обстріл і дружині відірвало руку. Вона померла одразу. У дядька мого чоловіка була контузія. Мій чоловік допоміг йому перевезти тіло дружини на тачці. Він загорнув її в килим і закопав у саду».

(30-річна жінка із Маріуполя Донецької області)

«Більшість часу ми знаходилися в підвалі. Буквально на кілька годин уночі обстріли припинялися, і ми використовували цей час, щоб помитися, приготувати якусь їжу та віднести її до підвалу, щоб вистачило на наступний день. 16 травня ми потрапили під обстріл із ракет «Град»⁶. Двоє моїх дітей та чоловік моєї доньки несли їжу бабусі й перетинали вулицю, коли стався раптовий обстріл. Усі троє дістали поранення».

(44-річна жінка із Луганської області)

Деякі пацієнти розповіли нам, що зазнали поранень і втратили ноги, бо наступили на міни, встановлені в житлових кварталах.

«Я наступила на міну, яка вибухнула. Я лежала обличчям до землі. Спочатку я не могла зрозуміти, що сталося. В голові був сильний шум, і я почувала себе, як у ямі. Коли я обернулася і подивилася на свої ноги, то побачила, що їх у мене більше немає, просто дві кістки стирчать з мого тіла. Я подумала: «Краще вбийте мене. Не залишайте мене калікою». [...] Я не хотіла, щоб мої маленькі діти бачили мене такою»

(23-річна жінка з Лисичанська Луганської області)

⁶ Самохідна реактивна система залпового вогню, розроблена в Радянському Союзі.

Протягом двох місяців роботи на потягу пацієнти та особи, що їх супроводжували, розповіли нам, що напади на житлові райони з великою кількістю мешканців призводять не лише до загибелі людей та страждань, але й до пошкодження життєво важливих об'єктів цивільної інфраструктури – лікарень, шкіл та вокзалів, систем водо- та електропостачання. Пацієнти, які опинилися у пастці в обложених та ізольованих районах, повідомляли про жахливі наслідки позбавлення доступу до основних послуг, включаючи первинну медико-санітарну допомогу, та про те, як вони стикалися з нестачею продовольства та щоденно боролися за доступ до життєво важливих речей, таких як ліки, медичні послуги та навіть проста вода.

«У нас більше не було в крані води, постраждали житлові квартали, і ми ховалися у підвалах. Якось під час обстрілу моя дружина [...] впала, і в неї стався інсульт. [...] Ми три дні намагалися викликати швидку допомогу, яка відвезла б її до лікарні. На третій день ми нарешті впоралися з допомогою волонтера [...]. Був один терапевт та один хірург. Пацієнтів було багато і вони намагалися якось впоратись з напливом хворих. Просто не було часу та можливостей для належного догляду. Її дали ліки, але не більше».

(82-річний чоловік із Северодонецька Луганської області)

Занадто, старий щоб переїжджати

«Нам довелося залишити все. У нас була квартира у Северодонецьку, ми самі вирощували овочі. Потім настала війна. У нас більше не було водопроводу, житлові квартали були зруйновані, і ми ховалися у підвалах. [...] Я відчув, як у мене виникає глибокий страх, коли зрозумів, що нам немає куди йти. Бо ж у нас не було ні грошей, ні машини, куди ми поїдемо?! Молодь може виїхати працювати в міста, але єдине, що маємо ми – це наша маленька пенсія. Літні люди не мають ресурсів. Вони часто не можуть сховатися від бомбардувань через те, що їм важко пересуватись, вони відрізані від базових речей, включаючи первинну медичну допомогу, воду, продукти харчування та засоби гігієни».

(82-річний чоловік із Северодонецька Луганської області)

У потягу MSF була значна кількість літніх пацієнтів, що вказує на їхню особливу вразливість і підкреслює, що в ході війни зовсім не вдається провести розмежування між військовими та цивільними цілями.

У той час як багато молодих людей змогли залишити східну Україну і переїхати в безпечніші місця всередині країни або за кордон, люди похилого віку часто залишаються вдома. Багато хто не хоче залишати свої будинки й змінювати життя, інші не можуть самостійно сісти на потяг, бо вони просто надто старі.

Під час деяких медичних евакуацій, здійснених потягом MSF, ми допомагали значній кількості людей похилого віку, які не були достатньо мобільними, щоб самостійно швидко спуститись – чи щоб працівники лікарні могли допомогти їм спуститись – до підвалів чи інших безпечніших місць, коли починалися обстріли чи бомбардування.

«Мені пригадується літній чоловік з Северодонецька, який зазнав поранення у своїй квартирі через те, що під час обстрілу не зміг швидко зійти вниз по сходах до підвалу будівлі. Коли стався авіаудар, він був на кухні, вибуховою хвилею його відкинуло на іншу сторону приміщення і відірвало руку до зап'ястка».

(Жан-Клеман Каброль, координатор проєкту MSF)

Люди похилого віку часто опиняються у скрутному становищі, адже значною мірою вони покладаються на соціальні послуги, які скоротилися або зникли. Переорієнтація системи охорони здоров'я та медичного персоналу на лікування поранених на війні призвела до значних збоїв у первинній медико-санітарній допомозі та постачанні життєво важливих ліків. Лікарні та заклади охорони здоров'я попросили призупинити надання нетермінової допомоги з метою підготовки до приймання поранених. Доступ до медичної допомоги, включаючи первинну медичну допомогу, надзвичайно ускладнився. Разом з уже ураженою або зруйнованою системою охорони здоров'я це створює серйозні проблеми для безперервності лікування. Пацієнти в медичному потягу MSF, зокрема ті, хто страждає на хронічні захворювання, розповідали, що часто втрачали доступ до своїх звичайних ліків та медичного спостереження, що у деяких випадках навіть призводило

до серйозного ускладнення вже наявних проблем зі здоров'ям.

Багато з пацієнтів похилого віку та їхніх опікунів у потягу MSF розповідали нам, що до останнього моменту не покидали рідне місто і що часто вони їхали лише після того, як зазнавали поранення, або через те, що зрозуміли, що більше не можуть отримати медичну допомогу.

«Нас кожного дня бомбардували. Ми залишились до останньої хвилини. Більшість з моїх сусідів виїхали власними автівками за кілька днів чи тижнів до цього. Я ж, я не могла виїхати. Два роки тому мене паралізувало. Я не могла виїхати, не могла спуститися до укриття. Нас днями й ночами бомбардували; це було жахливо. Я могла тільки лишатися в своїй квартирі й чекати смерті».

(69-річна жінка з м. Лиман, Донецька область)

Ті, хто були достатньо мобільними і під час атак могли сховатися в бомбосховищах, де проводили часом не один тиждень, повідомляють, що часто

підвали не є облаштованими для людей з особливими потребами і що перебування там протягом значного часу серйозно вплинуло як на їхнє фізичне, так і на психічне здоров'я.

«На початку ми також бачили досить багато травм внаслідок обмороження у пацієнтів, які перебували в підвалах. Це через те, що люди знаходяться у вологому холодному підвалі без опалення, не мають свіжого одягу, шкарпетки мокрі, тож ми часто спостерігали ситуацію, коли частина пальців на ногах була обморожена і їх доводилося ампутувати. [...] Люди були в укритті, а потім потрапляли до лікарні, але обмороження було спричинене тим, що вони тривалий час перебували в підвалі під час обстрілів».

(Стіг Волрейвенс, лікар MSF з надання невідкладної допомоги)

«Всього в спортзалі перебувало 150 людей. Було три великі кімнати, але між ліжками у нас була мінімальна відстань. 15 березня зникло водо-, газо- та електропостачання. У спортзалі не було опалення, тому стало

Важко пораненого пацієнта, який постраждав внаслідок бойових дій, переміщують із медичних ношей на ліжко в реанімаційному відділенні медичного потяга MSF, який перевозить поранених та важкохворих людей зі сходу України до Львова, на заході України, де вони можуть отримати необхідну їм спеціалізовану медичну допомогу. © Андрій Овод

дуже холодно. Нам доводилося виходити з укриття і йти на вулицю, щоб приготувати їжу. Кілька разів, поки ми готували на вулиці, починалися обстріли, і ми змушені були швидко тікати назад. [...] Артилерія працювала безперестанно. Я багато днів провела у спортзалі, аж доки мені не стало погано. Мене привезли до місцевої лікарні в Северодонецьку, де у мене виявили пневмонію».

(68-річна жінка з м. Северодонецьк, Луганська область)

У містах, які постраждали від війни чи перебували в облозі, багато наших пацієнтів похилого віку були повністю відрізані від комунікації зі своїми близькими, переважно з дітьми, які раніше покинули цю територію, і вони розповідали нам, як це впливає на їх самопочуття:

«Я дуже хочу знову побачити свою доньку та онука. Вони не мають жодного уявлення, де я зараз. Коли в Лимані почалися бойові дії, телефонний зв'язок зник. Також не було електрики. [...] Коли мене привезли до лікарні в Краматорську, [...] нам вдалося поговоритидесь дві хвилини. Моя донька сказала мені: «Мамо, будь ласка, тримайся, будь ласка, не здавайся». Я відповіла: «Я вже давно тримаюсь».

(92-річна жінка з м. Лиман, Донецька область)

«Я уявлення не маю, яка зараз ситуація вдома. Телефон не працює, електрики немає, а мама досі там сама. Кажуть, що там йдуть важкі бої, і я не знаю, чи вона ще жива. Останній раз я розмовляла з нею 17 травня».

(44-річна жінка з Донецької області)

Багато людей, усвідомлюючи, що втратили все, над чим працювали протягом усього життя, поділилися своїми важкими думками й невизначеністю щодо свого майбутнього.

«Все, що ми здобули за 60 років життя, втрачено. У нас все забрали. А що тут зробиш – відмовиш людині зі зброєю? Жорстоко, що ця війна не дає нам провести останні роки нашого життя спокійно. Я думав, що зможу прожити ще, може, років п'ять, а тепер у мене нічого немає».

(82-річний чоловік з м. Северодонецьк, Луганська область)

Рани розповідають власну історію

«Ми провели два тижні в Маріуполі, не маючи належної медичної допомоги для моєї пораненої дитини [...] Один волонтер відвіз нас у лікарню, де моїй доньці хотіли ампутувати палець, але я наполіг на тому, щоб його пришили назад. Моя донька грає на флейті. Через відсутність електрики у лікарні не могли зробити рентген. Сказали, що осколків у її тілі немає, але згодом виявилось, що насправді осколки були. Більше для неї нічого не могли зробити. [...] Я слідкував за її ранами, дезінфікував їх, міняв брудні пов'язки. Також у неї була травма грудної клітки, на грудях була буквально дірка. У лікарні чомусь її не зашивали, а просто клали компрес».

(46-річний чоловік з м. Маріуполь, Донецька область)

Типи поранень, які ми бачимо в потягу, демонструють, наскільки мирні жителі страждають від бойових дій у цій війні. Хоч пацієнти, яких ми транспортували, не обов'язково становлять репрезентативну вибірку, ми відзначаємо, що рани часто є надзвичайно важкими, що не існує чіткого розмежування між чоловіками та жінками й що вразливі люди, включаючи людей похилого віку та дітей, становлять значний відсоток поранених.

Серед тих, кого направляють на потяг MSF, здебільшого пацієнти, які знаходяться на довготривалій госпіталізації або які нещодавно отримали поранення у ході війни й потребують післяопераційного догляду внаслідок травм і ран.

Поїздки потяга різняться, частково це залежить від того, що відбувається на передовій. Після масивної атаки на населений пункт, як-от обстріл Краматорська 8 квітня, або внаслідок наступу російських військ на Северодонецьку потягу зазвичай спостерігається також надходження пацієнтів зі свіжими ранами, які потребують інтенсивної терапії, включаючи знеболення та зупинку кровотечі. В інших випадках більшість пацієнтів можуть складати літні мешканці закладів з надання довготривалого догляду або пацієнти, що перебувають на довготривалому стаціонарному лікуванні, які можуть отримувати кращу медичну допомогу в частинах України, де не ведуться бойові дії.

Половина пацієнтів, яких ми бачили в потягу, є віком понад 60 років. Близько 8% пацієнтів – діти, наймолодшому з них – шість тижнів.

Співвідношення чоловіків і жінок приблизно однакове: 47% жінок і 53% чоловіків.

Більш ніж половина пацієнтів, яким MSF надала допомогу у потягу, отримали травми, безпосередньо пов'язані з війною. З 653 пацієнтів, яким ми надали допомогу у потягу, 355 отримали поранення у своїх будинках, в укриттях або під час евакуації в таких містах, як Лисичанськ і Сєверодонецьк (Луганська область), Бахмут, Краматорськ, Лиман та Маріуполь (Донецька область), а також у населених пунктах Дніпропетровської, Харківської та Київської областей. Серед людей, які зазнали травм, пов'язаних із війною, 11% були віком молодше 18 років і 30% були віком понад 60 років.

Ми надали допомогу багатьом пацієнтам, у яких типи травм є результатом прямого або непрямого впливу вибуху та які надходять зі складними формами фізичних ушкоджень. У 19 із 24 рейсів потяга поранення внаслідок вибухів були основним медичним станом, який ми спостерігали.

«Коли стався вибух, я спочатку не зрозуміла, що це було. [...] Люди кинулися мені на допомогу, і швидко відвезла мене до лікарні. Мені зробили невідкладну операцію, і [...] лікар у лікарні сказав мені, що, якби я прибула на 15 хвилин пізніше, то мене відвезли б на кладовище, а не до лікарні. Коли я опритомніла, мені сказали, що з мого тіла довелося видалити три кілограми металевих осколків».
(50-річна жінка з Харківського району)

Загалом 73% випадків травм, пов'язаних із війною, які ми спостерігали в потягу, були отримані внаслідок вибухів бомб, 20% – внаслідок застосування реактивних снарядів, влучання осколків чи через автоматні постріли, решта – через інші жорстокі інциденти. Майже половина з цих пацієнтів були після операції. З цих 143 пацієнтів 62 (43%) надійшли із зовнішніми фіксаторами, а 37 (26%) пацієнтів до евакуації перенесли хірургічну ампутацію. П'ятеро (3%) пацієнтів внаслідок травми, пов'язаної з війною, втратили око.

У багатьох пацієнтів, які перебували в потягу, були ампутації, пов'язані з війною. Понад 10 відсотків втратили одну або кілька кінцівок, внаслідок подій, пов'язаних із військовими діями. 16% людей, які перенесли ампутацію, були старші 60 років, а трохи більше ніж п'ять відсотків – молодше 18 років, включаючи шестирічну дитину.

“Дуже важко спостерігати за тим, як війна впливає на людей, особливо на наймолодших. Дуже боляче бачити дітей з ампутованими ногами та руками. На жаль, багатьох із них ми бачимо у нашому потягу.”

(Альбіна Жаркова, лікар MSF з надання невідкладної допомоги)

Також деякі пацієнти, яких ми спостерігали, мали тяжкі травми голови, як, наприклад, відкритий перелом черепа, черепно-мозкова травма та когнітивна дисфункція.

“Я пам'ятаю одну дівчинку з Миколаєва, що поряд з Одесою. Їй було [приблизно] дев'ять років і вона була останньою з трьох сестер. І мати. Вони просиділи в бункері тиждень, в укритті. Як тільки вони вийшли звідти, дівчинка отримала уламок металу в голову. Ми направили їх сюди до лікарні (у Львові) на операцію, бо вона все ще була з уламком металу в мозку, і мати показала багато, багато, тисячі її фотографій. Вона була такою гарною з довгим волоссям. І її мама розповідала нам про те, якою вона була розумною, розмовляла німецькою, польською, але тепер вона все забуває. У неї амнезія.”

(Марі Бертон, координатор проекту MSF)

Бомби та вибухи часто створюють особливі форми ушкоджень, що рідко зустрічаються поза зонами конфліктів, з вірогідністю отримання політравми. Це травми, які зачіпають декілька органів або систем. 10 відсотків пацієнтів у потягу отримали саме такі травми. Ось деякі приклади політравм, які ми спостерігали у потягу:

- вибухове комбіноване осколкове поранення живота та кінцівок з осколковим сліпим пораненням черевної порожнини та пошкодженням тонкої кишки, осколкове проникаюче поранення передньої черевної стінки з масивним дефектом м'яких тканин та перелом правої ноги із зовнішньою фіксацією;
- осколкове поранення лівого плеча з вогнепальним осколковим переломом верхньої кінцівки та вертикальним переломом лопатки; і
- відкрита травма голови з осколковою черепно-мозковою травмою та відкрита травма грудної клітки, включаючи пневмоторакс та забій легені, а також переломи кінцівок.

Багато пацієнтів у потягу мали супутні захворювання. Майже половина з усіх дорослих пацієнтів мала одне або кілька хронічних неінфекційних захворювань (ХНІЗ), серед яких найпоширенішими були серцево-судинні захворювання (150 пацієнтів), хронічна гіпертонія (117 пацієнтів), діабет (37 пацієнтів) та онкологія (17 пацієнтів). Це, зазвичай, вимагало додаткового сестринського догляду під час транспортування пацієнтів потягом. Ми також помітили, що деякі з цих станів погіршилися через значні перебої в роботі первинної медичної допомоги на сході країни, включаючи брак або проблеми у своєчасному постачанні ліків, або через умови під час перебування у підвалах.

“Я пам’ятаю одну жінку, яка декілька місяців перебувала в укритті. Вона ніяк не могла дістати свої ліки проти діабету, і її стан погіршився настільки, що довелося ампутувати нижню частину її ноги”.

(Альбіна Жаркова, лікар MSF з надання невідкладної допомоги)

Запеклі бої, обмежений доступ до речей першої необхідності та обмежена свобода пересування позначилися на психічному здоров’ї людей. Багато пацієнтів повідомляють про те, що страх постійних обстрілів та невпевненість у майбутньому викликають гострий дистрес та тривогу.

Для пацієнтів, особливо для поранених, яким MSF надавала допомогу в потягу, шлях до одужання буде довгим. Їх травми є руйнівними та потребують спеціалізованого догляду: фізичної реабілітації, реконструкції та психосоціальної підтримки.

Захист цивільного населення – обов’язок у будь-який час та в будь-якому місці

“Ви помрете або через бомбардування, або через те, що у вас закінчиться їжа.”

(68-літня жінка з Северодонецька, Луганська область)

Не всі хочуть або мають змогу полишити зони активних бойових дій. Величезні страждання цивільного населення та наслідки цієї війни, свідками яких ми стаємо в нашому евакуаційному

потягу, можуть вплинути на життя ще більшої кількості людей.

У той час, як більш ніж сім мільйонів українців залишили свої будинки та переїхали до інших частин країни⁷, невідома кількість людей лишається у містах та селищах, які зазнають нападів на сході та півдні країни. Це дуже вразливі люди, які не хочуть та або не мають змоги виїхати. Під час евакуації простір, як правило, є обмеженим, а невідкладні медичні випадки мають бути у пріоритеті, тому люди з хронічними та психічними захворюваннями та з обмеженими можливостями можуть не опинитися серед перших груп, що підлягають переміщенню. Деякі люди залишилися на сході країни через наявність хронічних захворювань, як, наприклад, ниркова недостатність або рак, що роблять їх залежними від діалізу або хіміотерапії. Через відсутність гарантій того, що вони зможуть отримати доступ до цих послуг, тікаючи на захід країни або за кордон, вони потрапляють у пастку, а ті, хто за ними доглядає, також лишаються у безвихідній ситуації. Деякі люди просто не можуть вибратися, оскільки мають хворих родичів, які потребують догляду, або ж не мають коштів для організації евакуації. Як наслідок, багато цивільних лишаються замкненими в будинках для людей похилого віку або приватних квартирах, де вони піддаються високому ризику впливу військових дій, без доступу до укриттів.

“Мій чоловік – людина з обмеженими фізичними можливостями. Минулого року соціальні служби подарували нам ліжко для спеціального догляду. Я сконструювала навколо нього імпровізоване укриття і накрила ковдрами. На початку війни, коли обстріли були далеко, я ховалася під його ліжком. Кожного разу, коли лунав вибух, я кричала від страху. Пізніше, коли обстріли наблизилися, я сховалася у підвалі будинку одного з наших сусідів, залишивши чоловіка у ліжку. Я не могла узяти його з собою. Він знерухомлений і занадто важкий для мене. Кожного разу я страхалася того, що можу побачити, коли повернусь. Одного разу, коли в нашому будинку розбилися вікна, уламок скла порізав йому ногу».

(Літня жінка з Северодонецька, Луганська область)

⁷ MOM, ‘Звіт про внутрішнє переміщення – Опитування загального населення раунд 5 (17 травня 2022- 23 травня 2022)’ 30 травня 2022, https://displacement.iom.int/sites/default/files/public/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R5_final%20ENG%20%281%29.pdf

Найскладнішою ситуація залишається для тих, хто живе у містах Луганської області, де продовжується ескалація бойових дій. Наприкінці травня в одному лише Сєвєродонецьку, за оцінками, залишилося близько 15 000⁸ цивільних осіб.

“Ситуація була вкрай складною. Ні продуктів, ні гуманітарної допомоги. У мене хворі ноги, тому більшість часу я проводила вдома. Коли почалася війна, усі повтікали. [...] Кожного дня ми чули свист ракет та обстріли. Будинки тряслися, і ти не знав, чий будинок буде зруйновано наступним. Усі лікарні, школи, дитячі садочки та кінотеатри були зруйновані. Наскільки я знаю, евакуувати людей із цього району вже неможливо через запеклі бої.”

(Літня жінка з Лисичанська, Луганська область)

Висновки

“Історія нашого потягу є наочною ілюстрацією війни в Україні. Війни, яка ведеться й проти цивільного населення”

(Крістофер Стоукс, Директор організації «Лікарі без кордонів - Бельгія» в Україні).

Протягом двох місяців роботи медичного потягу в Україні, MSF спостерігала приголомшливий та жахливий рівень страждань цивільного населення через війну в Україні. Ми бачимо, що найчастіше саме вразливі люди зазнають поранень або потрапляють під обстріл під час евакуації. Ми також бачимо жахливі рани, які є наслідком нерозбірливого застосування сили. Багато пацієнтів, яким ми надаємо допомогу в евакуаційному потягу, люди похилого віку, й основні травми, які ми спостерігаємо в людей різного віку та статі, – це поранення, спричинені вибухами, які назавжди змінюють життя людей. Вони показують жорстокість війни, що ведеться переважно із застосуванням важкої зброї з широкою зоною ураження при вибухах у населених пунктах, що унеможлиблює розмежування цивільних осіб та солдатів.

Хоча MSF і надає медичну допомогу у цих регіонах та в евакуаційному потягу, у нас немає прямого доступу до тих місць, звідки надходить найбільша кількість наших пацієнтів та де йдуть найбільш жорстокі бої.

Однак розповіді наших пацієнтів у потягу та тих, хто їх супроводжує, їх демографічні показники та характер отриманих травм вказують на серйозні порушення Міжнародного гуманітарного права під час ведення бойових дій в Україні. Більшість пацієнтів, із якими ми спілкувалися, під час визначення того, хто є відповідальним за їхні поранення, вказували на російські збройні сили.

Як і в усіх інших конфліктах, ми закликаємо усі озброєнні групи дотримуватися Міжнародного гуманітарного права (МГП) та виконувати свої обов'язки щодо захисту цивільного населення та цивільної інфраструктури. В Україні ми, як мінімум, спостерігаємо нерозбірливі напади на цивільне населення, тому наш заклик є конкретним і негайним.

Усі сторони, що воюють, повинні надати людям можливість виїхати у безпечне місце, повинні створити надійні умови для безпечної та своєчасної евакуації хворих та поранених, як це передбачено МГП.

Ми, як і раніше, глибоко стурбовані долею всіх людей, які постраждали від цієї війни, і закликаємо забезпечити доступ гуманітарної підтримки, щоб мати можливість надавати допомогу людям в Україні, де б вони не знаходилися. Усі сторони військового конфлікту повинні дозволити безперешкодне постачання життєво важливих ліків та предметів медичного використання, а також надати безпечний та безперешкодний доступ незалежної гуманітарної допомоги тим, хто її потребує.

Усі пацієнти та особи, що за ними доглядають, свідчення яких були згадані у цьому документі, добровільно погодилися поділитися власними історіями й надали згоду на їх публічне розповсюдження.

⁸ BBC 'Сєвєродонецьк: Битва за ключову дорогу: бої наближаються до українського міста', 26 травня 2022, <https://www.bbc.com/news/world-europe-61578156>.

MSF почала працювати в Україні у 1999 році. З 24 лютого 2022 року ми значно розширили та переорієнтували нашу діяльність для задоволення потреб, що виникли внаслідок війни в Україні. Це включає наш медичний потяг, а також систему швидкої допомоги для перенаправлення пацієнтів зі сходу та півдня країни. MSF також надає медичну та гуманітарну допомогу людям, переміщеним внаслідок війни, включаючи надання психологічної допомоги, роботу з жертвами сексуального насильства, мобільні клініки, підтримку лікування ВІЛ та туберкульозу, а також передачу медичних та інших матеріалів лікарням. Хірургічні бригади MSF надають допомогу у лікарнях на сході та півдні України. Команди MSF також працюють в сусідніх Білорусі, Польщі, Словаччині та Росії.

Médecins Sans Frontières

46 Rue de l'Arbre Bénit, 1050 Bruxelles

 facebook.com/msfbelgique

 twitter.com/msfbelgique

 www.msf.be